

УДК 332.1:330.322

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-29-18>

Лещук Г. В.
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку і аудиту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Leshchuk Halyna
*Ph.D. in Economics,
Associate Professor, Professor of Accounting and Auditing,
Carpathian National University named after Vasily Stefanyk*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ

Анотація. Запропоновано дефініцію «інвестиційна привабливість регіону» трактувати як збалансовану систему показників, яка характеризує рівень розвитку та потенціал інвестиційної інфраструктури, сформованої на основі соціально-економічного становища регіону та його інфраструктурного комплексу. Систематизовано показники оцінювання інвестиційної привабливості регіону, що дозволило сформуванню збалансованої системи показників оцінювання реальної інвестиційної привабливості регіону. Обґрунтовано, що збалансована система показників оцінювання реальної інвестиційної привабливості регіону повинна враховувати критерій рівня суттєвості інформації, визначено три її рівні за вагомістю для потенційного інвестора. Проаналізований практичний вектор оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України засвідчив про наявність певних розбіжностей щодо вибору показників та критеріїв оцінки за експертними думками та «сухими» статистичними даними, що відповідно нівелює сформовані рейтинги регіонів за їхньою інвестиційною привабливістю.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, регіон, оцінювання, показники.

Вступ та постановка проблеми. Вагомим індикатором конкурентоспроможності та соціально-економічного становища регіонів є рівень інвестиційної привабливості, оцінювання якого зумовлює аналізування численних критеріїв та показників. Наприклад, оцінювання рівня загальноекономічного розвитку регіону, стану інвестиційної та комерційної інфраструктури, аналізування різноманітних ризиків. Проте для потенційного інвестора аналізування сукупності численних критеріїв та показників рівня соціально-економічного розвитку регіону не повною мірою може сформу-

вати реальну ситуацію щодо інвестиційної привабливості регіону, оскільки не надає інформації про інвестиційний потенціал та інвестиційні проекти адміністративно-територіальної одиниці. Тому трансформаційні процеси регіональних економічних систем та зміна пріоритетів регіональної економічної політики під впливом глобальних процесів регіоналізації і децентралізації зумовлюють необхідність актуалізації досліджень проблем удосконалення інструментарію оцінювання інвестиційної привабливості та активізації інвестиційних процесів у регіонах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичних питань інвестиційної привабливості на регіональному рівні здійснено такими науковцями, як: О.В. Кузьменко, Н.М. Давиденко, Я.Є. Задорожна, С.О. Ішук, Т.В. Кулініч, Н. Макарій, А. П. Дука, Л.М. Борщ, С.В. Герасимова, С.О. Гуткевич та ін. У роботах вказаних авторів закладено науковий фундамент із питань управління інвестиційними процесами на регіональному рівні. Водночас аналіз наукових праць свідчить про те, що низка питань, пов'язаних із визначенням інструментарію, оцінюванням та прогнозуванням інвестиційної привабливості регіону, залишаються невирішеними. Тому є необхідність у подальших теоретико-практичних дослідженнях у цьому напрямі.

Метою статті є дослідження наукових підходів до трактування сутності дефініції «інвестиційна привабливість регіону» та систематизація показників оцінювання інвестиційної привабливості регіону, що дасть змогу сформулювати збалансовану систему показників оцінювання реальної інвестиційної привабливості регіону.

Результати дослідження. У науковій літературі відсутнє єдине загальновизнане визначення «інвестиційна привабливість регіону», що зумовлює виникнення значних розбіжностей у методичних підходах щодо вибору показників оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України в сучасних умовах. Аналізуючи цю дефініцію за еволюційним підходом, слід відмітити, що вперше «інвестиційна привабливість регіону» була визначена Агентством із питань запобігання банкрутству підприємств і організацій та Державним комітетом статистики України у 1998 році й містила досить формалізований опис як відповідність регіону основним цілям інвесторів, що полягають у прибутковості, безризиковості та ліквідності інвестицій [1–2].

У сучасних наукових працях [3–5] генезис дефініції «інвестиційна привабливість регіону» ґрунтується на певних концептуальних положеннях, зокрема:

- це сукупність характеристик соціально-економічного розвитку регіону, які сприяють залученню інвестицій;
- це інтегральний показник, що характеризує інвестиційний клімат та інвестиційну інфраструктуру регіону.

При цьому основним недоліком у сучасних трактуваннях сутності дефініції «інвестиційна привабливість регіону» є механізм інтеграції численних показників, критеріїв чи характеристик регіону в єдину сукупність, що в кінцевому підсумку не сформує реальної інвестиційної привабливості регіону для потенційного інвестора.

Доцільно відмітити, що еволюція поняття «інвестиційна привабливість регіону» в сучасних умовах набуває також контексту потенційної та реальної інвестиційної привабливості (інвестора), зокрема:

- потенційна інвестиційна привабливість, що визначається як сукупність регіональних переваг розташування, які впливають на досягнення цілей інвесторів;
- реальна інвестиційна привабливість, що визначається як здатність регіону створювати задоволення для інвестора та впливати на формування фінансового та фізичного капіталу інвестицій [6, с. 3–4];
- інвестиційна привабливість регіону – це поєднання факторів, що зумовлюють поведінку існуючих та потенційних інвесторів економічного розвитку регіону [5, с. 107].

Тому доцільно під час визначення сутності поняття «інвестиційна привабливість регіону» враховувати таке:

1. Сукупність усіх соціально-економічних показників регіону та рівень розвитку його інфраструктурного комплексу слід вважати фундаментом для формування потенційної інвестиційної привабливості регіону.

2. Необхідно здійснювати комплексний аналіз інвестиційної інфраструктури адміністративно-територіальної одиниці під час визначення інвестиційної привабливості регіону.

На основі наведеного запропоновано дефініцію «інвестиційна привабливість регіону» трактувати як збалансовану систему показників, яка характеризує рівень розвитку та потенціал інвестиційної інфраструктури, сформованої на основі соціально-економічного становища регіону та рівні розвитку його інфраструктурного комплексу.

Окрім цього, згідно із методикою, запропонованою Державною службою статистики України, інвестиційну привабливість регіону запропоновано оцінювати за певними показниками, яку слід вважати розрахунком потенційної інвестиційної привабливості, проте, на нашу думку, при цьому також необхідно враховувати показники оцінки розвитку інфраструктурного комплексу регіону та його інвестиційної інфраструктури. Оскільки саме характеристики рівня розвитку інфраструктурного комплексу регіону впливають на формування реальної інвестиційної привабливості тієї чи іншої адміністративно-територіальної одиниці.

На практиці концептуальними вважаються показники оцінювання інвестиційної привабливості регіону, сформовані за методологією Державної служби статистики України [1] та за методологією, розробленою Конференцією ООН з торгівлі і розвитку (UNCTAD) [7]. Враховуючи вищенаведене, запропоновано збалансовану систему показників оцінювання реальної інвестиційної привабливості регіону (рис. 1), яка під час оцінювання реальної інвестиційної привабливості регіону містить такі блоки аналізу:

I. Оцінювання інвестиційної привабливості регіону за методологією Державної служби України та UNCTAD, що визначають загальний соціально-економічний стан регіону.

II. Оцінювання рівня розвитку інфраструктурного комплексу регіону.

III. Оцінювання рівня розвитку інвестиційної інфраструктури регіону.

Оскільки загальноприйняті показники за методологією Державної служби України та UNCTAD не можуть повною мірою забезпечити потенційного інвестора необхідною інформацією, запропоновано також здійснювати аналіз інвестиційної інфраструктури регіону із виокремленням інформації про реальні земельні ділянки («greenfield») та об'єкти промислової нерухомості («brownfield»), а також про інвестиційні проекти, що були чи будуть реалізовані.

При цьому основним джерелом інформації для інвестора є підготовлені до інвестування саме земельні ділянки («greenfield») та об'єкти промислової нерухомості («brownfield»), що дозволяють інвестору здійснити порівняння різних інвестиційних пропозицій [8, с. 6].

Сформована збалансована система показників оцінювання реальної інвестиційної привабливості регіону (рис. 1) повинна також враховувати такий вагомий критерій, як рівень суттєвості інформації. Запропоновано під час оцінювання реальної інвестиційної привабливості регіону виділяти три рівні суттєвості інформації для потенційного інвестора:

I. *Високий ступінь суттєвості* – сукупність комплексної, достовірної та своєчасної інформації про стан розвитку інвестиційної інфраструктури регіону із виокремленням даних про земельні ділянки («greenfield»), об'єкти промислової нерухомості («brownfield») та інвестиційні проекти вже реалізовані та потенційні – блок показників оцінювання інвестиційної інфраструктури регіону.

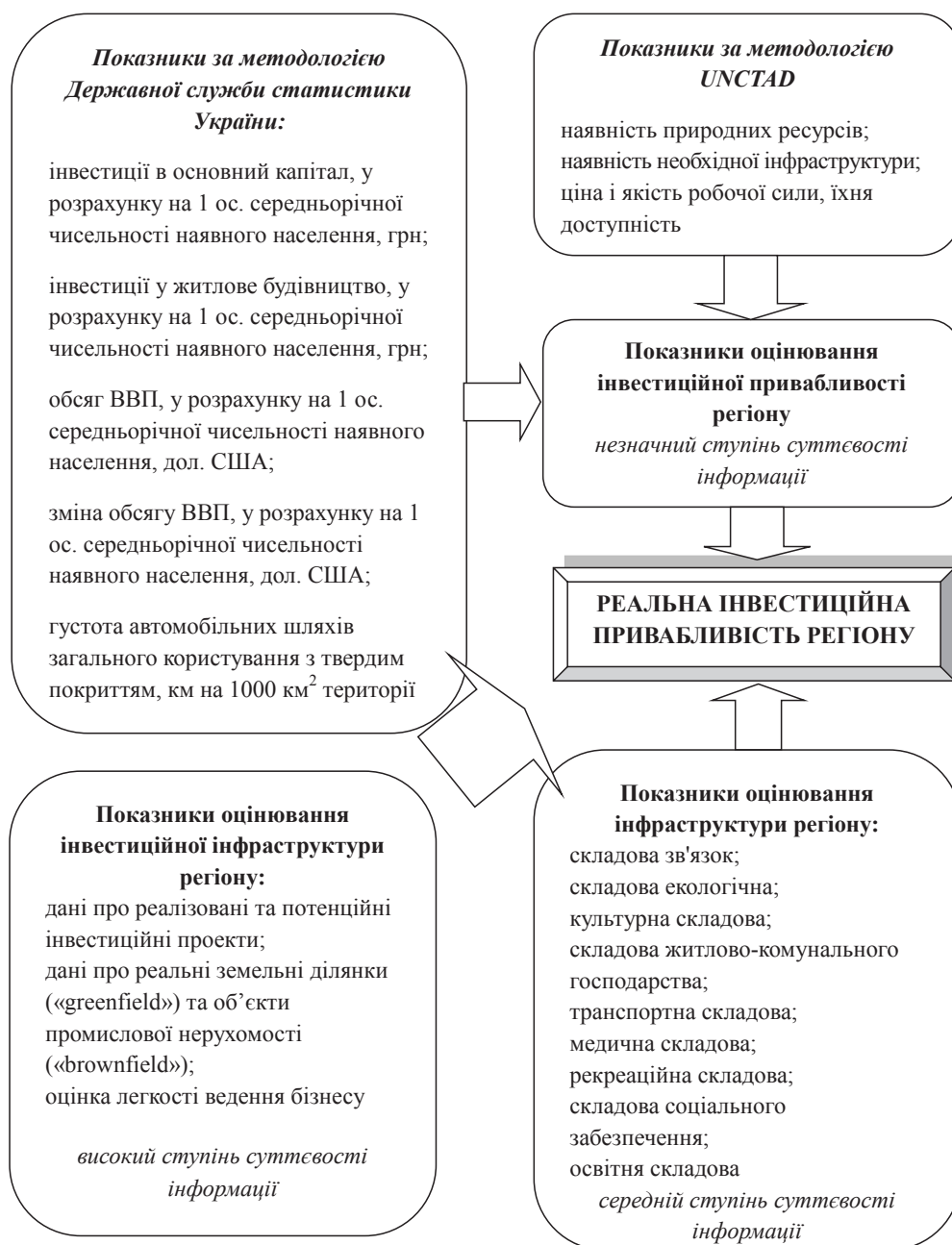

Рис. 1. Збалансована система показників оцінювання реальної інвестиційної привабливості регіону

Джерело: сформовано на основі даних [1; 7; 9, с. 6–8]

II. *Середній ступінь суттєвості* – сукупність комплексних показників аналізування рівня розвитку інфраструктурного комплексу регіону – блок показників оцінювання інфраструктури регіону.

III. *Незначний ступінь суттєвості* – загальні тенденції та інтегральні показники соціально-економічного становища адміністративно-територіальної одиниці – блок показників оцінювання інвестиційної привабливості регіону за методологією Державної служби статистики України та за методологією UNCTAD.

Розподіл згрупованих показників за рівнем суттєвості інформації дозволить потенційному інвестору визначити алгоритм дій при оцінюванні інвестиційної привабливості того чи іншого регіону та сформулювати комплексний аналіз саме про реальний інвестиційний потенціал адміністративно-територіальної одиниці.

Аналізуючи практичний вектор оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України, слід відмітити таке:

1. Дані державної служби статистики України за регіонами (до прикладу, капітальні інвестиції за регіонами, індекси капітальних інвестицій за регіонами тощо) є досить «сухими» статистичними показниками і не інформують майбутніх потенційних інвесторів про реальну ситуацію в регіонах. Такі дані є недостатніми для формування відповідних рейтингів регіонів за характеристикою інвестиційної привабливості.

2. Більш комплексним показником є індекс інвестиційної привабливості European Business Association (EBA), який характеризує інвестиційний клімат в країні, дозволяє визначити ступінь ризику капіталовкладень та можливість їх ефективного використання, зокрема, його привабливість як для інвесторів, що вже знайшли себе на

цьому ринку, так і для тих, хто лише входить в Україну. При цьому індекс інвестиційної привабливості розраховується як середнє арифметичне оцінок п'яти аспектів інвестиційного клімату (сукупність політичних, економічних, законодавчих, регуляторних та інших факторів). Індекс інвестиційної привабливості ЕВА є вагомим показником саме для іноземних інвесторів, оскільки надає інформацію про загальний стан в країні.

3. Практичним та досить інформативним є рейтинг «Regional Doing Business» офісу ефективного регулювання (Better Regulation Delivery Office), який дозволяє оцінити легкість ведення бізнесу в усіх обласних центрах України та, нашу думку, повною мірою характеризує саме реальну ситуацію в регіонах. За адаптованою методологією Світового банку виокремлено такі напрями взаємодії бізнесу із владою, як [10]: одержання дозволів на будівництво; оформлення земельної ділянки під об'єктом нерухомості; приєднання до електромереж; створення підприємства; сплата місцевих податків; електронні сервіси. Слід відмітити, що основними критеріями оцінювання є часовий та вартісний критерії оцінки, що витрачаються на проходження офіційних процедур, а також кількість візитів до органів влади.

4. Визнаним у світі та вагомим серед потенційних інвесторів є щорічне дослідження групи Світового банку – Doing Business Report, що оцінює простоту здійснення підприємницької діяльності на основі 11 індикаторів, які відображають регуляторні, фіскальні та ринкові обмеження, що ускладнюють або сприяють веденню бізнесу в країні та впливають на інвестиційну привабливість. Зокрема, аналіз тенденцій в Україні протягом 2016–2020 рр. за критерієм «легкість ведення бізнесу» (Ease of doing business ranking) свідчить про певні позитивні зміни, проте у 2019 році вони були дещо менші, ніж у попередні роки (рис. 2).

За висновками Doing Business, проведені реформи у 2018–2019 роках в Україні засвідчили про вирішення питань щодо: дозволів на будівництво шляхом впорядкування видачі дозволів на будівництво; полегшення отримання електроенергії за рахунок упорядкування видачі технічних умов та впровадження географічної інформаційної системи; спрощення реєстрації права власності шляхом підвищення прозорості системи управління

земельними ресурсами; покращення доступу до кредитної інформації шляхом створення нового публічного реєстру кредитів у Національному банку України; посилення захисту міноритарних інвесторів, вимагаючи більшого розкриття угод із зацікавленими сторонами; скорочення часу імпорту, за рахунок спрощення вимог відповідності для сертифікації автозапчастин [11].

Слід також відмітити, що наведені вище методології та рейтинги оцінювання інвестиційної привабливості регіонів жодним чином не враховують інформацію про реальні земельні ділянки («greenfield») та об'єкти промислової нерухомості («brownfield»), а також дані про їхнє географічне розташування / близькість до кордону. Проте, враховуючи дані про земельні ділянки, об'єкти промислової нерухомості та їхню близькість до кордону, можливо більш комплексно оцінити реальну інвестиційну привабливість регіону. Наприклад, серед усіх регіонів України за цим критерієм найоптимальнішим є розташування західних регіонів.

Висновки. Таким чином, оцінюючи реальну інвестиційну привабливість регіону, доцільно застосовувати збалансовану систему показників, яка характеризує рівень розвитку та потенціал інвестиційної інфраструктури, сформованої на основі соціально-економічного становища регіону та його інфраструктурного комплексу, а також доцільно враховувати: комплексну інформацію про земельні ділянки («greenfield») та об'єкти промислової нерухомості («brownfield»); сприятливе географічне розташування регіону; наявність висококваліфікованих працівників та менеджерів; природно-ресурсний потенціал регіону; індекс ризиків, в тому числі інвестиційних; інформативність інвестиційного веб-порталу про регіон та інвестиційні паспорти відповідної адміністративно-територіальної одиниці. При цьому слід акцентувати увагу на тому, що різноманітні дослідження та сформовані рейтинги інвестиційної привабливості регіонів, які здійснюються зовнішніми експертами, завжди будуть більш об'єктивними, інформативними та сприятимуть визначенню реальної ситуації, ніж формалізовані оцінки, зроблені резидентами цієї країни, чи аналіз «сухих» статистичних показників, що відповідно нівелює сформовані рейтинги регіонів за їхньою інвестиційною привабливістю.

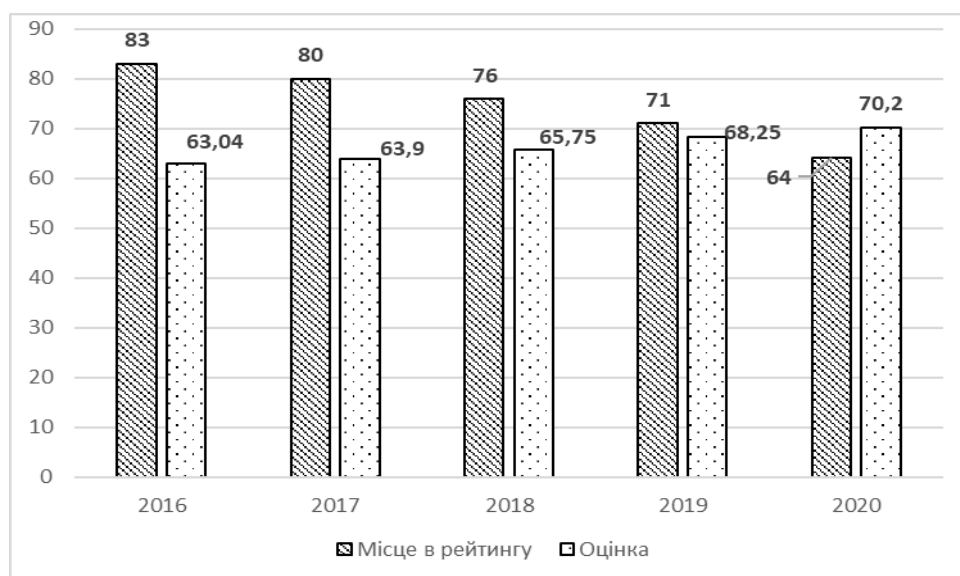

Рис. 2. Динаміка за критерієм «легкість ведення бізнесу» (Ease of doing business ranking) в Україні

Джерело: сформовано на основі звітів Світового банку [11]

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку. Наказ Держкомстату України № 114 від 15.04.2003 р. URL: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm (дата звернення: 15.01.2020).
2. Про затвердження “Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій” : наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств і організацій № 22 від 23.02.1998 р. // *Офіційний вісник України*. 1998. № 8. С. 243.
3. Давиденко Н.М. Оцінка інвестиційної привабливості регіону в умовах сучасних викликів. *Економічний форум*. 2017. № 2. С. 86–93.
4. Замазєєва Г.В. Удосконалення інструментарію підвищення інвестиційної привабливості регіональної економічної системи : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05. Одеса, 2017. 22 с.
5. Davydenko, N., Buriak, A., Demyanenko, I. Investment attraction of the agricultural sector of the Ukrainian region in the contemporary conditions of socio-economic development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4(1). P. 106–110. doi: 10.30525/2256-0742/2018-4-1-106-110 (дата звернення: 15.01.2020).
6. Regional investment attractiveness 2016. Warsaw School of Economics. prof. Hanna Godlewska-Majkowska. Warsaw School of Economics. Warsaw. URL: <http://www.paiz.gov.pl/publications/regions> (дата звернення: 15.01.2020).
7. World investment report 2012 – Towards a New Generation of Investment Policies, 05 Jul 2012 [Electronic resource]. United nations conference on trade and development (UNCTAD). URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2012_embargoed_en.pdf (дата звернення: 15.01.2020).
8. Рекомендації Міністерства економічного розвитку і торгівлі України щодо стандартів залучення та супроводу інвесторів на місцевому та регіональному рівні. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/489/Methodology_on_investors_support_on_regional_and_local_levels__1_.pdf (дата звернення: 15.01.2020).
9. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження. ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд імені Фрідріха Еберта. Київ, 2017. 108 с.
10. Рейтинг «Regional Doing Business». URL: <http://rdb.brdo.com.ua/> (дата звернення: 15.01.2020).
11. Doing Business Report. URL: <https://www.doingbusiness.org/> (дата звернення: 15.01.2020).

References:

1. Pro zatverdzhennia Metodyky rozrakhunku intehralnykh rehionalnykh indeksiv ekonomichnoho rozvytku [On approval of the Methodology for calculating integrated regional economic development indices] Order of the State Statistics Committee of Ukraine vol. 114 of April 15, 2003. Available at: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm (accessed: 15 January 2020).
2. Pro zatverdzhennia “Metodyky intehralnoi otsinky investytsiinoi pryvablyvosti pidpriemstv i orhanizatsii” : nakaz Ahentstva z pytan zapobihannia bankrutstvu pidpriemstv i orhanizatsii # 22 vid 23.02.1998 r. [On Approval of “Methodology for Integral Assessment of Investment Attractiveness of Enterprises and Organizations”]: Order of the Agency for Bankruptcy Prevention of Enterprises and Organizations] *Ofitsiyni visnyk Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine]. 1998. Vol. 8. P. 243.
3. Davydenko N.M. (2017) Otsinka investytsiinoi pryvablyvosti rehionu v umovakh suchasnykh vyklykiv [Assessment of the investment attractiveness of the region in the face of modern challenges]. *Economic Forum*, vol. 2, pp. 86–93.
4. Zamazieieva H.V. (2017) Udoskonalennia instrumentariiu pidvyschennia investytsiinoi pryvablyvosti rehionalnoi ekonomichnoi systemy [Improving the toolkit to increase the investment attractiveness of the regional economic system] (PhD Thesis), Odessa: Odessa. nat. Acad. food. technologies.
5. Davydenko, N., Buriak, A., Demyanenko, I. (2018) Investment attraction of the agricultural sector of the Ukrainian region in the contemporary conditions of socio-economic development. *Baltic Journal of Economic Studies*. vol. 4(1), pp. 106–110. doi: 10.30525/2256-0742/2018-4-1-106-110 (accessed: 15 January 2020).
6. Regional investment attractiveness 2016. Warsaw School of Economics. prof. Hanna Godlewska-Majkowska. Warsaw School of Economics. Warsaw. Available at: <http://www.paiz.gov.pl/publications/regions> (accessed: 15 January 2020).
7. World investment report 2012 (2012) Towards a New Generation of Investment Policies, [Electronic resource]. United nations conference on trade and denelopment (UNCTAD). Available at: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2012_embargoed_en.pdf (accessed: 15 January 2020).
8. Rekomendatsii Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy shchodo standartiv zaluchennia ta suprovodu investoriv na mistsevomu te rehionalnomu rivni [Recommendations of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine on standards of attraction and support of investors at the local and regional level]. Available at: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/489/Methodology_on_investors_support_on_regional_and_local_levels__1_.pdf (accessed: 15 January 2020).
9. Infrastruktura rehioniv Ukrainy. Priorytety modernizatsii (2017) [Infrastructure of the regions of Ukraine. Modernization priorities] Analytical research. NGO "Polissya Fund for International and Regional Studies", Friedrich Ebert Foundation. Kiev, 108 p.
10. Rating «Regional Doing Business». Available at: <http://rdb.brdo.com.ua/> (accessed: 15 January 2020).
11. Doing Business Report. Available at: <https://www.doingbusiness.org/> (accessed: 15 January 2020).

СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ПОДХОДОВ К ОЦЕНКЕ
ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ РЕГИОНА

Аннотация Предложено дефиницию «инвестиционная привлекательность региона» трактовать как сбалансированную систему показателей, которая характеризует уровень развития и потенциал инвестиционной инфраструктуры, сформированной на основе социально-экономического положения региона, его инфраструктурного комплекса. Систематизированы показатели оценки инвестиционной привлекательности региона и сформирована сбалансированная система показателей оценки реальной инвестиционной привлекательности региона. Обосновано, что сбалансированная система показателей оценки реальной инвестиционной привлекательности региона должна учитывать критерий уровня существенности информации, определены три ее уровня по значимости для потенциального инвестора. Практический вектор оценки инвестиционной привлекательности регионов Украины

засвідечував определенные разногласия в выборе показателей и критериев оценки экспертными мнениями и «сухими» статистическими данными, что нивелирует сформированные рейтинги регионов по их инвестиционной привлекательности.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, регион, оценка, показатели.

SYSTEMATIZATION OF THE APPROACHES TO ESTIMATING THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF A REGION

Summary. Transformation processes of the regional economic systems, changing the priorities of regional economic policy under the influence of global processes of integration and regionalization, as well as decentralization, caused the necessity of research the problems of activation of investment processes in the regions of Ukraine and improvement of tools for valuation and increase of their investment attractiveness. However, a number of issues related to determining the factors affecting the investment attractiveness of the region on its development, researching the factors and reserves of its enhancement, their evaluation and forecasting, are still remaining unresolved and thus become actual issues for nowadays. There is no single commonly accepted definition of the notion of "investment attractiveness of a region" in the scientific literature, which causes significant differences in methodological approaches to the selection of indicators / criteria for evaluating the investment attractiveness of Ukrainian regions. This research proposes to define the notion of "investment attractiveness of the region" as a balanced system of indicators that characterizes the level of development and potential of investment infrastructure, formed on the basis of the social and economic situation of a region and its infrastructure complex. The indexes of the region's investment attractiveness are systematized and a balanced system of indicators of the real investment attractiveness of the region is formed, which is based on the blocks of indicators of the region's investment attractiveness evaluation, the assessment of the regional infrastructure and the evaluation of the investment infrastructure. It is substantiated that a balanced system of indicators for assessing the real investment attractiveness of a region should take into account the criterion of the level of information materiality, thus three levels of importance for a potential investor are formed. The analyzed practical vector for assessing the investment attractiveness of the regions of Ukraine testified to certain differences in the selection of the indicators and evaluation criteria by expert opinions and "dry" statistics data, which accordingly offset the formed ratings of the regions by their investment attractiveness.

Key words: investment attractiveness, region, evaluation, indicators.